

STIFADO

Apollinaire
Wijlen
Alfred Jarry

Guillaume Apollinaire

Wijnen

Alfred Jarry

vertaling:
Wouter van der Land

gratis e-book: niet voor de verkoop

Dit is een voorpublicatie van een vertaling van geselecteerde non-fictie van Guillaume Apollinaire, die in het Apollinairejaar 2018 zal verschijnen.

Publicatie als e-book: februari 2016

Oorspronkelijke titel: 'Feu Alfred Jarry', uit: *Les Marges* (nov. 1909)

Copyright vertaling: Wouter van der Land, Voorschoten

Vormgeving: Stifado boekproducties

Lettertypes: Gentium, Open Sans

Foto voorzijde: Niek Verlaan, (publiek domein, via Pixabay)

Wijlen Alfred Jarry

Dit is Apollinaires beroemde in memoriam, dat in talloze publicaties over Alfred Jarry wordt aangehaald. Het werd twee jaar na de dood van Jarry gepubliceerd. Feitelijke herinneringen en bewonderende analyse worden aangelengd met verzinsels en aangedikte anekdotes. Dit stuk heeft veel bijgedragen aan de mythevorming rond Jarry en zijn reputatie als 'levend literair kunstwerk'.

De eerste keer dat ik Alfred Jarry ontmoette, was op een soiree van *La Plume*, de tweede serie, waarvan men zegt dat deze minder de moeite waard was dan de eerste¹. Café *le Soleil d'Or* had zijn naam veranderd: het heette *le Départ*. Deze melancholieke naam bespoedigde zonder twijfel het einde van de bijeenkomsten en mogelijk dat van *La Plume*. Die aansporing om af te reizen dreef ons snel ver uiteen! Toch vonden daar in de kelderverdieping aan het place Saint-Michel enkele mooie avondjes plaats en er werden in klein gezelschap vriendschappen gesmeed.

Op de bewuste avond kwam Alfred Jarry op me over

1) Deze eerste ontmoeting vond plaats op 25 april 1903. Apollinaire was toen 23 en Jarry 29 jaar oud.

als de personificatie van een rivier, een jonge, baardloze rivier in doordrenkte kleren. Zijn dunne druipenor, de overjas met golvende panden, zijn flanellen shirt en wielrijdersschoenen hadden allemaal iets weeks, iets sponsachtigs; de halfgod was nog vochtig, het leek alsof hij enkele uren ervoor doorweekt uit zijn rivierbedding was gerezen.

We sloten vriendschap tijdens een glas stout. Hij droeg een gedicht voor met metaalachtige rijmklanken op *-orde* en *-arde*. Nadat we hadden geluisterd naar een nieuw chanson van Cazals, gingen we er vandoor tijdens een dolle cakewalk waarin René Puaux, Charles Doury, Robert Scheffer en twee vrouwen met verward haar verstrikt raakten.

Ik bracht bijna de hele nacht op en neer lopend over de boulevard Saint-Germain door met Alfred Jarry en we spraken over heraldiek, ketterij en de dichtkunst. Hij vertelde me over de schippers waartussen hij een groot deel van het jaar verbleef en over de marionetten waarmee hij *Ubu* voor de eerste maal had opgevoerd. Alfred Jarry praatte zorgvuldig, ernstig, snel en af en toe breedspakig. Hij stopte opeens met spreken, glimlachte, om abrupt serieus te vervolgen. Zijn voorhoofd bewoog onophoudelijk, maar in de breedte en niet in de hoogte zoals je meestal ziet. Tegen vieren sprak een man ons aan om de weg naar Plaisance

te vragen. Jarry trok een revolver tevoorschijn, beval de voorbijganger om zes passen achteruit te nemen en gaf hem de informatie. We namen daarna afscheid en hij keerde terug naar zijn ‘grote kazuifelmakerij’² in de rue Cassette. Hij nodigde mij uit om hem daar te komen bezoeken.

‘De heer Alfred Jarry?’

‘Op de drieëneenhalfde étage’

Dit antwoord van de conciërge verbaasde me. Ik nam de trap naar Jarry, die daadwerkelijk op de drieëneenhalfde bleek te wonen. De huiseigenaar had de plafonds te hoog bevonden en had deze gehalveerd. Dit pand, dat nog altijd bestaat, had op deze manier een vijftiental verdiepingen gekregen, maar omdat het per slot van rekening niet hoger was dan de andere gebouwen in de wijk, was het niet meer dan een miniatuur-wolkenkrabber.

Eigenlijk bevond zich in de woning van Alfred Jarry een overvloed aan miniaturen. Die drieëneenhalfde was in feite een miniatuurétage, waar de huurder met gemak rechtop kon staan, maar waar ik —omdat ik een stuk groter ben— moest bukken. Het bed was een miniatuurbed, dat wil zeggen een strozak; lage bedden waren in de mode, vertrouwde Jarry me toe. Zijn

2) Frans: *grande chasublerie*. In de winkelruimte op de begane grond bevond zich een atelier voor priester gewaden.

schrijftafel was ook een miniatuur, want Jarry schreef op zijn buik, liggend op de vloer. Het meubilair was miniatuurmeubilair, want het bestond alleen uit het bed. Aan de muur hing een miniatuurschilderij. Het was een portret van Jarry, waarvan hij het grootste gedeelte had verbrand en alleen het hoofd was overgebleven, dat hem deed lijken op Balzac op een lithografie die ik ken. Zijn bibliotheek was een miniatuurbibliotheek en dan druk ik mij nog sterk uit. Zij bestond uit een volkseditie van Rabelais en twee of drie delen uit de *Bibliothèque Rose*. Op de haard stond een grote stenen fallus van Japanse makelij, een geschenk van Félicien Rops aan Jarry, die de meer dan levensgrote pik altijd afgedekt hield met een kapje van paars fluweel, sinds de dag dat deze exotische monoliet een schrijfster had laten schrikken, buiten adem van de klim naar de drieëneenhalfde étage en als een kat in een vreemd pakhuis in deze grote ka-zuifelmakerij zonder meubelen.

‘Is dat een afgietsel?’, had de dame gevraagd.

‘Nee’, antwoordde Jarry, ‘het is een miniatuur’.

Na zijn terugkeer uit Grands-Lemps, waar hij met Claude Terrasse³ op reis was geweest, nam hij me mee naar een Engels café in de Rue d’Amsterdam, waar ik

3) De componist Claude Terrasse schreef o.a. muziek voor Jarry’s toneelstuk *Ubu Roi* en voor diens opera *Pantagruel*.

regelmatig kwam. Daar dineerden we en omdat Jarry over ‘goudstukken’ beschikte, wilde hij me trakteren op *Bostock*⁴.

Op de achterste rijen maakte hij zijn burens bang met opmerkingen over leeuwen en door verschrikkelijke onthullingen over het dompteursvak. De geur van wilde dieren steeg hem naar zijn hoofd. Hij beweerde op panterjacht te zijn geweest in een tuin in de Rue de la Tour-des-Dames. In werkelijkheid ging het om jonge exemplaren, die waren ontsnapt uit hun kooi, die per ongeluk had opengestaan. De behoorlijk in verlegenheid gebrachte bewoners stonden klaar om de kleine pantertjes met karabijnschoten door het raam te doden.

‘Doe het niet’, zei Jarry, ‘ik zorg dat alles goed komt.’

In de eetkamer bevond zich een harnas in zijn maat. Jarry vermomde zich als ridder en daalde geheel door staal omhuld af in de tuin met een glas in zijn gepantserde handschoen. De wilde beesten sprongen op en Jarry toonde hen het lege glas. Ze gaven zich onmiddellijk gewonnen en volgden hem terug naar de kooi, die hij weer op slot deed.

‘Want dit is de beste manier om wilde dieren te onderwerpen’, vertelde Jarry. ‘net als de meeste mensen hebben de wreedste dieren een hekel aan lege glazen

4) Een permanente grootse wildedierenshow in het Hippodrome in Montmartre.

en wanneer zij ze zien maakt de afschuw ze tot angst-hazen en kun je met ze doen wat je maar wilt.'

Toen hij tijdens het vertellen van deze geschiedenissen met zijn revolver begon te zwaaien, deinsden de toeschouwers terug, vrouwen toonden verschrikte blikken en enkele wilden vertrekken.

Jarry kon zijn tevredenheid niet onderdrukken dat hij de burgermensjes schrik had aangejaagd en met de revolver in de hand klom hij naar het bovendek van de omnibus die hem terug naar Saint-Germain-des-Prés zou brengen. Daarboven zwaaide hij als groet nogmaals met zijn Bulldog revolver.

Die *Bulldog* bracht een maand of zes door in het atelier van een vriend van ons. Dat gebeurde onder de volgende omstandigheden.

We waren voor het diner uitgenodigd in de rue de Rennes. Toen we aan tafel zaten wilde iemand hem de hand lezen en liet Jarry zien dat hij alle lijnen dubbel bezat. Om zijn kracht te bewijzen, brak hij met zijn vuist borden die hij had omgedraaid en verwondde zich uiteindelijk. Het aperitief, de wijnen hadden hem opgewonden. Een Spaanse beeldhouwer wilde met hem kennismaken en benaderde hem vriendelijk. Maar Jarry gaf aan deze 'etter' het bevel de kamer te verlaten en niet meer terug te komen en hij verzekerde me dat de jongeman hem zeer oneerbare

voorstellen had gedaan. Na enkele minuten keerde de gevluchte Spanjaard terug en onmiddellijk schoot Jarry met zijn revolver op hem. De kogel verdween in een gordijn. Twee zwangere vrouwen die zich in de nabijheid bevonden, vielen flauw. De mannen hadden ook hun bedenkingen en met zijn tweeën namen we Jarry mee. Op straat zei hij met de stem van Ubu: 'Was dat niet mooi als literatuur? Maar ik heb vergeten te betalen voor de consumpties.'

Terwijl we hem meevoerden hadden we hem ontwapend en hij kwam zes maanden later naar Montmartre om van ons de revolver terug te vorderen, die onze vriend had vergeten hem te retourneren.

De kwajongensstreken van Jarry deden zijn reputatie de grootst mogelijke schade en zijn talent, een van de meest uitzonderlijke en vruchtbare van zijn tijd, leverde hem niet genoeg op om van te leven. Hij leefde ongezond en voedde zich in Parijs met rauwe schapenkoteletten en augurken. Hij verzekerde me dat hij om zijn maag te bevorderen vaak voor het slapen gaan een groot glas leegdronk, dat hij in gelijke hoeveelheden had gevuld met azijn en absint en hij bond dit zonderlinge mengsel door toevoeging van een druppeltje inkt. De arme père Ubu miste de goede zorgen van een vrouw.

In Coudray leefde hij van zijn visvangst en het is ze-

ker een geluk dat hij vaak buiten Parijs aan de rivier heeft gewoond. De stad zou hem jaren eerder hebben gedood wanneer hij dat niet had gedaan.

Alfred Jarry was een letterkundige zoals er maar weinig zijn. Zijn kleinste daden, zijn guitenstreken, het was allemaal literatuur. Het was alsof hij op de letteren was gegrondvest en op niets anders. Maar op welk een bewonderenswaardige wijze. Iemand zei mij een keer dat Jarry de laatste burleske schrijver was. Dat is een vergissing! Welbeschouwd waren gewoon de meerderheid van de vijftiende-eeuwse en een groot deel van de zestiende-eeuwse auteurs burleske schrijvers. Dat woord is niet geschikt om de meest zeldzame voortbrengselen van de humanistische cultuur aan te duiden. We hebben geen term die staan kan voor die uitzonderlijke luchtigheid waarin lyriek satire wordt, waar de satire, terwijl deze zich tegen de realiteit richt, dusdanig uitstijgt boven haar onderwerp dat zij het vernietigt en zo'n hoogte bereikt dat de poëzie er alleen met moeite kan geraken, terwijl de vulgariteit hier tot de stijl zelf behoort en door een onvoorstelbaar verschijnsel noodzakelijk wordt. Deze uitspattingen van de intelligentie waar sentimenten geen deel van uitmaken, kregen alleen in de Renaissance de vrije ruimte en Jarry was door een wonder de laatste van deze verheven uitspattingen.

Hij had bewonderaars en tussen zijn lezers bevonden zich filologen en vooral wiskundigen. Hij was zelfs populair op de École Polytechnique. Maar hij werd miskend door veel lezers en onder letterkundigen. Hij leed zeer door deze miskening. Hij sprak mij een keer langdurig over een brief waarin Francis Jammes hem een preek gaf over *Le Surmâle*, die op het punt stond te verschijnen. De dichter uit Orthez zei dat de boeken van Jarry rieken naar de stedeling die voor zijn geestelijke gezondheid baat zou hebben bij een leven buiten Parijs, etc. Het was dat of iets soortgelijks. ‘Wat zou hij zeggen’, merkte Jarry op, ‘wanneer hij zou weten dat ik het grootste deel van het jaar doorbreng op het platteland, aan de oever van een rivier waar ik dagelijks zit te vissen?’

Na hem een lange tijd niet ontmoet te hebben, zag ik Jarry weer op een moment dat zijn situatie minder zorgelijk leek te worden. Hij bracht boeken uit, kondigde *La Dragonne* aan en sprak van een kleine erfenis waarvan een toren in Laval deel uitmaakte. Deze toren, die hij zou moeten laten restaureren om er te kunnen wonen, bezat de unieke kracht om voortdurend op zijn voet rond te draaien. Hij bewoog echter zeer langzaam, sinds hij er honderd jaar over deed om

een volledige ronde te maken. Ik vermoed dat die onwaarschijnlijke vertelling voortkwam uit een woordspel waarin de twee betekenissen en twee woordgeslachten van het woord 'tour' zich vermengden.

Hoe dan ook, Jarry werd ziek en verviel in armoede. Vrienden hielpen hem erbovenop. Hij keerde terug naar Parijs met geld en 'apothekerecepten'. Het waren rekeningen van een wijnhandel!

Hierna was ik niet meer op de hoogte van zijn persoonlijke omstandigheden. Maar ik weet dat Jarry binnen een klein aantal dagen voor veel geld dronk en weinig at. Ik wist niet dan men hem naar het Hôpital de la Charité had gebracht. Het schijnt dat hij tot het einde toe helder en kwajongensachtig bleef. Georges Polti, die hem kwam bezoeken, liep naar zijn bed, en omdat hij sterk ontroerd was en zeer slecht zag, merkte hij Jarry niet op en deze riep doodziek als hij was met luide stem, om het genoeg te beleven om zijn vriend te verrassen en te laten schrikken: 'Hé Polti! Hoe gaat het met u?'

Jarry stierf op 1 november 1907⁵ en op de derde volgden we met een man of vijftig zijn rouwstoet. De gezichten stonden niet bijzonder somber en alleen Fagus, Thadée Nathanson en Octave Mirbeau waren een klein beetje in grafstemming. Tegelijkertijd voelde

5) In de oorspronkelijke tekst stond abusievelijk '1 november 1906'.

iedereen het gemis van de grote schrijver en charmante jongen die Jarry was. Maar er zijn doden die je anders dan met tranen betreurt. Er waren niet veel klaagvrouwen op de begrafenis van Falengo, noch op die van Rabelais, noch op die van Swift. Zulke doden hebben niets gemeen met verdriet. Hun lijden is nooit vermengd geweest met droefenis. Voor zulke begrafnissen is het noodzakelijk dat iedereen blijk geeft van de gelukkige eer een man te hebben gekend die nooit de behoefte heeft getoond zich in beslag te laten nemen door de ellende waar hij en anderen onder gebukt gaan.

Nee, niemand huilde achter de lijkkoets van père Ubu. En omdat het een zondag was, de dag na Allerzielen, verspreidde de grote mensenmassa die de begraafplaats van Bagneux had bezocht zich tegen de avond over de uitspanningen in de omgeving. We zongen, we dronken, we aten vleeswaren: een kleurrijk tafereel als een scène verzonnen door degene die we ter aarde bestelden. ■

Naschrift

Bron voor de noten bij deze vertaling is met name het commentaar in Apollinaire, *Œuvres en prose complètes* (Bibl. de la Pléiade). Voor de ontkrachting van het verhaal over de rauwe koteletten, zie Rachilde, *Alfred Jarry ou Le Sûrmaie des Lettres*. Een reconstructie van het incident met Manolo, de Spaanse beeldhouwer, is te vinden bij Laurence Campa, *Guillaume Apollinaire*. Volgens een ooggetuige vielen er geen zwangere vrouwen flauw. Apollinaire, munter van de term *surrealisme*, voorzag de werkelijkheid waar nodig van een extra laag.

www.kostro.nl